

A hungarológia intézményesített fórumai

Alabán Ferenc

Institutionalized forums of Hungarology

Abstract

As an introduction, the author examines those forums of Hungarology, which, as institutionalized forms, gradually facilitated the development of the perspectives and horizons of Hungarian science. The paper deals with publications (journals, periodics, conference volumes, etc.) which represent an irreplaceable professional representation of Hungarian affairs. It emphasizes the facts representing the prospects of Hungarology. These professional needs emphasize the integration of Hungarians and the issues of the situation of the Hungarian minority. At the end, the paper expounds the timely problems that can be experienced at the completion of new tasks in defining the interpretation of the Central European region.

Keywords:

Hungarology, institutionalized forums, literary traditions, self-knowledge, Central Europe, minority literature, cultural identity

Kulcsszavak:

hungarológia, intézményesített fórumok, irodalmi hagyományok, önismeret, Közép-Európa, kisebbségi irodalmak, kulturális identitás

Subject-Affiliation in New CEEOL: Social Sciences – Anthropology – Culture and social structure

A hungarológia fórumai

Annak ellenére, hogy a hungarológia fogalma több szempontból közelíthető meg, megfigyelhető bizonyos egységesülés a definíciós törekvésekben is. Ebből a szempontból példaértékűnek és irányt mutatónak tekinthető a *Hungarológia az ezredfordulón* című, 2000-ben megrendezett nemzetközi tudományos konferencia, melynek előadásai meg is jelentek.¹ E vendégoktatói konferencia megrendezésének ideje összefüggésben van a *Hungarológia* címen publikált periodikum megjelenésének időpontjával, melynek akkor közölt anyagai a rendezvény előkészítésével is szolgáltak, s bizonyos formában vissza is tükrözték a konferencia felépítését és napirendi pontjait. Kissé furcsának tűnt, hogy Köpeczi Béla mint a Hunga-

¹ Hungarológia, 2000/1–2. és 3. sz.

rológiai Tanács akkori elnöke bevezető tanulmányában a hungarológia helyzetének 90-es évek eleji állapotát mutatja be az ezredfordulón, egy közel tíz évvel azelőtt megjelent cikkének életre keltésével és újraközlésével.² Valójában a Köpeczi-írás – bár történtek változások a hungarológia fejlődésében – reálisan tükrözte a tudományterület akkori állapotát, mivel nem sokat veszített aktualitásából. A hungarológia egységesítési szándéka Köpeczi Béla áttekintéséből is kitűnik, mivel, ahogy megállapította: „A magam részéről a hungarológiát a magyarságra vonatkozó ismeretek kereteként fogom fel, ami azt jelenti, hogy különböző diszciplínák elemeinek egy meghatározott célra irányított, egymásra is vonatkoztatott egységeként” (Köpeczi 2000, 9). A szempontok és a tudományterület összetevőinek összefüggéseire mutat rá a tanulmány szerzője, amely az egységesítés alapjának számít, akárhogy is határoznánk meg a hungarológia fogalmát. Az „ismeretek kerete” ugyanis akkor is megmarad, ha a hungarológiát filológiai stúdiumnak, művelődéstörténetnek vagy éppen „sorstudománynak” fogjuk fel.

A hungarológiai érdekű keretek – az érintett szempontokat figyelembe véve – a jelenlegi „összmagyarság” nyelvi-kulturális-történelmi örökségére terjednek ki. A fokozatosan körvonalazódó komplexitás igénye az egységesülés iránya felé haladva érezhetően elmélyítette és gazdagította a hungarológia fogalmi tartalmát, akár a magyar mint idegen nyelv és a magyar kultúra oktatását, akár a magyarság külföldön való megismertetésének módjait és formáit illetően. Mindez a folyamat átformálta és tovább erősítette az intézményi-szervezeti keretekben folyó munkát, mind a hungarológusképzést, a lektorátusokon végzett munkát, mind pedig az ún. „magyarságőrző” oktatási és kulturális-művészeti programok bővítésének szféráját. A tudatosan alkalmazott funkcionális és kommunikatív szemlélet érvényesítése közelebb hozta a hungarológia oktatását és kutatását ahhoz a kerethez, amely az „európai filológiai hagyomány”-hoz történő kapcsolódást és viszonyulást biztosítja.

Az intézményesített formák kibővítése fokozatosan elősegítette a hungarológia távlatainak és horizontjának kibontakozását, a megjelenő fórumok pedig hozzájárultak a fontos részletkérdések áttekintő elemzéséhez. Így például azok a folyóiratok, amelyeket az 1977-ben alapított Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság³ indított el a múlt század hetvenes és nyolcvanas éveiben (Hungarológiai Értesítő, Hungarian Studies) távlatilag lett hivatva közvetíteni a hungarológia keretében elért eredményeket. A bulletinjellegű Hungarológiai Értesítő (1979–) a Társaság magyarságtudományi tájékoztató folyóirata elsősorban a multidiszciplináris hungarológiai kutatások nemzetközi információcseréjét segítette és segíti elő. Az angol, német, francia nyelvű írásokat közlő Hungarian Studies (1985–) célja pedig, később is, hogy a „hungarológia régóta hiányolt területeit is felölelve független, nemzetközi fórumot biztosítson a bölcsészettudományok és társadalomtudományok (irodalomtörténet, filológia, néprajz, folklór, zenetudomány, művészettörténet, filozófia, történelem, szociológia) területén, a magyar múlt és jelen bármely vonatkozásában írott magas

2 Köpeczi Béla *A hungarológia helyzete és lehetőségei* című írása először a Magyar Nemzet 1992. szept. 25-i számában jelent meg.

3 A Nemzetközi Magyar Filológiai Társaság legnagyobb vállalkozása az 1981 augusztusában megrendezett első hungarológiai kongresszus, amely a magyarságtudományt művelők első nemzetközi segerszemléje volt. A Társaság elnöke ezen a kongresszuson Bo Wickman, főtítkára Klaniczay Tibor, főtítkárhelyettese Béládi Miklós lett.

színvonalú tanulmányoknak.”⁴ A periodikum emlékezetes első számának⁵ szerzői és témái már garanciát jelentettek a szakmai színvonal biztosításához. Szabó T. Attila, Pomogáts Béla, Béládi Miklós, Bisztray György, Fried István, Voigt Vilmos és további szakemberek tanulmányai, kiadványokról írt recenziói biztosították a komplex hungarológiai szemlélet érvényesítését, a határon túli kisebbségi magyarság fontos kiadványainak (*Romániai magyar irodalmi lexikon I., Magyar irodalmi hagyományok szlovákiai lexikona, A csehszlovákiai hungarológia bibliográfiája...*) prezentálását. Az új szempontokat, célokat és formát jelentő folyóirat (későbbi főszerkesztője Szegedy-Maszák Mihály) színvonalas és szintetizáló képet nyújtott és nyújt a külföldi érdeklődők számára a magyarságtudomány legfrissebb eredményeiről, ezenkívül minden kötete (száma) tartalmaz még rövidebb közleményeket, könyvkritikákat és sok más hasznos információt a magyarságtudomány iránt érdeklődő külföldiek számára.

A legjelentősebb intézmények között szükséges megemlítenünk A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága/Anyanyelvi Konferencia (elnöke évtizedeken át Pomogáts Béla) fórumát⁶, a Nyelvünk és Kultúránk (egy ideig főszerkesztője Cservenka Judit) című folyóiratot, mely szintén fontos és küldetéses szerepet töltött be a hungarológia fejlesztésében és gyakorlati művelésében. A Társaság alapvető célkitűzése értelmében az „öt világrész magyarságának” kívánt „segítséget nyújtani anyanyelve ápolásában, kultúrája megtartásában, fejlesztésében és magyarságtudata megőrzésében”. Feladatai közé tartozik a kulturális és pedagógiai munkán kívül „a magyar anyanyelv és kultúra megtartását, művelését mint alapvető egyéni és kollektív emberi jogot védő tevékenység” is.⁷ Az Anyanyelvi Konferencia az európai integrációs folyamatot is segítette, amely az egyes nemzetek önazonosságának megtartását, erősítését a kontinens nélkülözhetetlen feltételének tekintti, vállalásaiban és kinyilatkoztatásaiban pedig a legidősebb feladatokat fogalmazza meg. Egyik fontos konferenciájának zárónyilatkozatában ez olvasható: „Az anyanyelv és a kultúra nemzetépítő szerepének biztosítására uniós keretben hozzájárulhatnak a szubszidiaritás alapjain nyugvó közösségi autonómiaformák létét közjogilag szavatoló európai normák kidolgozásához.”⁸ Ez a kivetített igény a legszélesebb horizontra tekint a magyarság érdekének képviselőjében, mivel a rendszerváltás után bekövetkezett változások értelmében újrafogalmazza az aktuális irányelveket a magyar nyelv és kultúra nemzetépítő szerepére vonatkozóan.

A magyarországi hungarológiai intézményrendszer szerepét és funkcióját hosszú évtizedekig a Balassi Bálint Intézet vállalta magára.

4 Részlet a folyóirat profiljának meghatározásából. Lásd www.akademiai.com

5 Hungarian Studies, 1985, volume 1, no. 1.

6 A Társaság választott tisztségviselői (megválasztva a nagyváradi közgyűlésen, 2015. május 15-én): tiszteletbeli elnök: Pomogáts Béla, elnök: Balázs Géza, alelnök: Moritz László (Svédország), Pusztay János (Magyarország – Szlovákia), tiszteletbeli alelnökök: Dupka György (Ukrajna), Hódi Éva (Szerbia), Kolár Péter (Szlovákia), Magyarai Sára (Románia), Romhányi László (Nagy-Britannia). Az elnökséget segítő tanácsadó testület tagja még: Bodó Barna (Románia), Dupka György (Ukrajna), Gyetvainé Szorcik Angéla, Koncz Gábor, Ludányi András (USA), Nagy Zoltán.

7 Részlet a Nyelvünk és Kultúránk periodikum borítójának belső oldalán található célkitűzés és feladat-sor szövegéből.

8 A XII. Anyanyelvi Konferencia zárónyilatkozata. Nyelvünk és Kultúránk, 2010/4, 10.

A Balassi Intézet a határon túli magyar kultúra magyarországi és az egyetemes magyar kultúra külföldi bemutatásáért felel. Az egységes és egyetemes magyar kultúrát terjeszti és népszerűsíti a nagyvilágban, úgy, hogy ezzel párhuzamosan segíti a külföldön vagy határon kívül létező magyar hagyományok és kultúra megismertetését Magyarországon [...] Menedzseli a 17 országban működő intézetek és a 19 országban dolgozó vendégoktatók és lektorok hálózatát, amellyel megvalósul a korábbi két struktúra hatékonyabb összehangolása, a kulturális diplomácia komplex feladatainak végrehajtása.⁹

Emellett kiadói feladatokat látott el, hungarológiai programokat, tudományos konferenciákat szervezett, nyelvtanítást, egyéb képzési formákat és szolgáltatásokat bonyolított. Kárpát-medencei hallgatói centrumként szerepet vállalt az európai integrációs folyamat nemzetközi mobilitási programjainak megvalósításában, továbbá ösztöndíjakkal és képzéssel segítette a határon túli kisebbségi magyar és más nemzetiségű fiatalok magyarországi tanulmányait.¹⁰

A határon túli magyarságra vonatkozó könyvtári-dokumentációs háttérrel a Magyarságkutató Intézet (1985–) látja el, melynek tevékenységi köre két nagy szakterületre terjed ki: a gyűjteményépítésre és a bibliográfiai-dokumentációs munkára. A Magyarságkutató Csoport évkönyvei *Magyarságkutatás* címen jelennek meg, a Magyarországon és a külföldön megjelenő szakirodalomra kiterjedően pedig az Országos Széchényi Könyvtár Hungarika Dokumentációs Osztálya biztosítja a szakbibliográfia rendszerezését. A *Hungarológiai Évkönyv* (a magyar egyetemek hungarológiai műhelyeinek sorozata) 2000-ben indult és a magyarországi összefogás szándékával és szintjén jelent publikációs fórumot a hungarológiai felsőoktatás anyaországi eredményeiről és feladatairól. (Eddig közel tíz száma jelent meg, szerkesztői: Nádor Orsolya és Szűcs Tibor.) A periodikum tartalmazza a Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszusok Magyar mint idegen nyelv szekciójának megtartott előadásait is. A felvázolt fórumok sora kiegészíthető még azzal, hogy a Magyar Alkalmazott Nyelvészet és Nyelvtanárok Egyesületének (MANYE)¹¹ – amely 1990-ben alakult – szervezésében az alkalmazott nyelvészeti kongresszusokon külön szekciója van a hungarológiának. Elnöke hosszú évekig Szépe György (2003–2008), majd Klaudy Kinga (2008–2013) volt.¹²

Ha áttekintésünk nem is teljes, ezek a tények, eredmények és célkitűzések is azt látszanak bizonyítani, hogy a hungarológia most kiemelt fontos fórumai stabil alappal rendelkeznek, a magyarság helyzetének és megismertetésének ügyében pótolhatatlan szakmai képviselőket jelentenek. Speciális feladatokat vállalnak és teljesítenek, mind a nyelvi jogokért folyó küzdelemben, a magyar kultúra mindennemű támogatásában, mind a magyar szellem Kárpát-medencei erősítésében.

9 Olvasható volt a Balassi Bálint Intézet honlapjának bemutatkozó részében. Lásd <http://www.bbi.hu/> 10 2016. augusztus 31-ével jogutódlással megszűnt a Balassi Intézet. A kulturális és tudománydiplomáciai feladatok ellátásáról szóló kormányrendelet szerint a Balassi Bálint Intézet jogutódja 1916. szeptember 1-jétől – a rendeletben meghatározott kivétellel – a Külgazdasági és Külügyminisztérium.

11 A Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete 1993-ban jött létre Szépe György kezdeményezésére. Célja elősegíteni és támogatni az alkalmazott nyelvészet minden ágának művelését, oktatását és kutatását, főként a nyelvtanítását – beleértve a magyarnak anyanyelvként és idegen nyelvként való oktatását.

12 A MANYE felépítése 2013. április 4-től: elnök: Prószéky Gábor, alelnökök: Bárdos Jenő, Fóris Ágota, Klaudy Kinga, Medgyes Péter, Székely Gábor.

Előterben a kisebbségi kérdés és az identitás

Az 1989-es társadalmi és politikai változások hatására a szakemberek és az illetékes szervek felülvizsgálták a hungarológia távlati lehetőségeit, s részben megfogalmazták a követendő célokat is, amelyek a magyarságtudomány továbbfejlesztését irányozták elő. A magyar kultúra nemzetközi megismertetésének határozottabb szándéka az előző időkhöz képest még inkább előtérbe került mind az oktatás, mind a kutatás területén. Ami azonban még további újat jelentett a korábbiakhoz képest, az a magyar kisebbségi kérdés határozottabb beemelése a hungarológia értelmezésébe.¹³ Ebből a szempontból irányadó volt a már idézett, 2000-ben a hungarológia aktualizált helyzetéről és lehetőségeiről tartott Köpeczi-előadás egyik központi tételének megfogalmazása, miszerint:

A hungarológiát eddig is úgy fogtuk fel, mint amely az egész magyarság – tehát nemcsak a magyarországi magyarság – megismerését szolgálja. Most azonban még tudatosabban kell arra törekednünk, hogy az egységes kultúrnmemzet fogalmát érvényesítsük, nemcsak a nyelv és irodalom vagy a történelem, hanem a külföldi magyarság jelenlegi helyzetének, eredményeinek és problémáinak feltárása szempontjából is (Köpeczi 2000, 11).

A kialakult helyzet és a változás kezdte megmutatni azt a további lehetőséget a hungarológiát illetően, ami addig csak részben volt kihasználva és ami feltételezhetően a politikai rendszer megváltozásának volt köszönhető.

A politikai rendszerváltás után kedvezőbbek lettek a körülmények a valóságos magyarsággal megismertetésére, az oktatásban és a kutatásban még határozottabban érvényesülhettek a szakszerűség aspektusai. Ennek fontos részévé vált – mint az európai integráció – törekvésének egyik alapvető feltétele is: a kisebbségi kérdéssel való részletes foglalkozás, a kisebbségi kultúrák újraértelmezésének ténye, a sokoldalú kapcsolatok általános és speciális értelmének keresése. A szakszerűség azóta is jó ellenszernek bizonyult a nacionalizmus ellenében, amelynek forrása sokszor az előítélet és a hamis, valótlan nemzeti sztereotípiák éltetése. Az európai integráció fokozatos megvalósulásának és lényegének feltétele pedig ennek az ellentéte, a nacionalizmus leküzdése, vagyis a nemzetek és országok kölcsönös együttműködése, elismerése, ami – jó esetben – az egyes népek helyzetének minél hitelesebb megismerését is jelenti.

2006 tavaszán a magyar köztársasági elnök, Sólyom László indította útjára azt a konferenciasorozatot, amelynek célja a határon túli magyarok helyzetének és problémáinak az említett pontosabb megismerése; egy megújult szemlélet lerakása, elindítása, elsősorban a magyarországi közvélemény és közélet számára. A tanulmánykötet (*Határon túli magyarság a 21. században*), melyet a budapesti Köztársasági Elnöki Hivatal jelentetett meg (Bitskey szerk. 2010) egyrészt a konferenciasorozat tanulságait összegzi, másrészt igyekszik figyelembe venni a kisebbségi

¹³ Megjegyzendő, hogy a Kárpát-medence lakosságának közel a felét a magyarság teszi ki, közel tizenhárommillió lélekszámmal. Ebből tízmillió Magyarországon, másfélmillió Romániában, majdnem félmillió Szlovákiában, száznyolcvanezer Kárpátalján, majdnem háromszázezer a Vajdaságban. Ezen kívül kisebb létszámban Ausztriában, Horvátországban és Szlovéniában élnek magyarok.

magyarságot érintő legfrissebb kutatásokat, és egyben támpontokat igyekszik adni a magyarországi magyarság- és identitáspolitika fejlesztéséhez. A tanulmánykötet tartalmaz egy CD-mellékletet is, amelyen megtalálhatók a magyar államfő határon túli magyarsággal kapcsolatos beszédei és interjúi, valamint azok az információk, amelyek a szomszédos országokban, a kisebbségi magyar közösségek körében tett látogatásait dokumentálják. Akár a státusztörvényről, a kettős állampolgárságról legyen is szó, akár a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumán elmondott beszédét vagy éppen a beszercebányai Bél Mátyás Egyetemen (ahol nyilvános beszélgetés keretében párbeszédet folytatott a szlovák köztársasági elnökkel és az egyetemistákkal) hangoztatott véleményét értelmezzük, annak a következetes álláspontnak a hangsúlya érezhető ki, amit tömören a tanulmánykötet előszavában Sólyom László összegezett: „Szükség van a tárgyilagos szembenézésre az összmagyarság helyzetével és jövőjével [...] a határon túli magyarok kérdésében tudás nélkül a pusztá érzelmi hozzáállás könnyen tévútra vezet. Nem elég a kisebbségi jogokért harcolni, hanem ismerni kell a szomszéd államokban élő magyarságot, és empátiával kell fordulni a szomszéd népek felé is.” (Sólyom 2010, 8) A legmagasabb szintű magyar állami képviselő ezzel a kitételrel továbblépett a megkezdett folyamat kiszélesítésében, a határon túli kisebbségi magyarság felé fordított figyelmet ugyanis kiegészíti a szomszédos országok nemzeti kultúrájának megismerési szándékával. Ez az ideológiai alapvetésnek is számító gesztus lehetőséget ad a hungarológia „térfelének” és bázisának a kibővítésére, azzal a megfontolással, hogy a metafizikus elképzelések nem jelenthetnek megoldásokat, a szellemi teljesítmények pedig a kulturális környezettől és a térbeli távolságoktól függetlenül öszszecsenghetnek és elősegíthetik, elmélyíthetik az önmegismerést a hasonló (vagy azonos) történelemmel és sorssal rendelkező szomszédos népekkel való összehasonlítás során.

Újabb feladatok, lehetőségek kirajzolódása figyelhető meg a közép-európai régió értelmezésének időszerű meghatározásában is:

- mivel a megfelelő, elsősorban hungarológiai információs és intézményi bázisok (kutatóintézetek, tanszékek) funkcióinak és programjainak újbóli átgondolásáról, felújításáról, illetve kibővítéséről van szó, melyeknek szerepük van a térség szellemi arculatának formálásában;
- a Magyarországgal szomszédos országok többségi nemzeteinek értelmiségével való kétoldali kapcsolatok megerősítése is fontos feladatnak számít (a hungarológiával elsősorban ennek a társadalmi rétegnek a tagjai foglalkozhatnak érdemlegesen, akik – jogosan – erkölcsi és anyagi megbecsülést is várnak, illetve igényelnek);
- a nemzeti önazonosság, illetve azonosságtudat általában térhez kötődik, amely a helyi kultúrához kapcsolódik és a „kulturális örökséget” jelenti. Ehhez hozzátehetjük azt az elfogadott vélekedést, amelynek értelmében napjaink kultúrája a globalizáció kultúrája is, tehát ún. „keverék kultúra”. E fogalom az értelmezések során természetszerűen differenciálódik és átértékelődik, az Európai Unió pedig egyfajta választ is megfogalmaz a globalizációra, amelynek értelmében Európát a „keresztény kultúrán alapuló sokszínűség” jellemzi. Ebben a közegben a nemzeti kisebbségeknek (kü-

lönösen Közép-Európában) – így a határon túli kisebbségi magyaroknak is – sajátos helyük és szerepük van, melynek előnyei érvényesíthetők a hungarológia oktatásában és népszerűsítésében, s melynek a közép-európai régióban konkrét identitáserősítő szerepe és funkciója van.

* * *

A hungarológia kiterjesztése, a határon túli magyar kisebbségek iránti fokozott érdeklődés, továbbá a szomszédos országok közötti kölcsönös szorosabb kapcsolatteremtés igénye (mindkét kezdeményezést hangsúlyozni érdemes!) az eddigieknél jobban lehetővé teszi az „összmagyarság” hiteles megismerését. Ennek szerves részét képezi a helyi kultúrák kiemelése, akár Erdélyben, a Felvidéken, a Vajdaságban és a Kárpátalján. A hungarológiának ez a szintetizálónak tekinthető és nevezhető megközelítési módja és értelmezése – mint a gyakorlatban már kiderült – funkcionális és célszerű, mivel a határon túli magyar tudományosságának feltérképezése és fejlesztése nemcsak az adott magyar kisebbség szempontjából fontos, hanem a sokszor hangoztatott összehasonlítás elérése és érvényesítése miatt is lényeges. A komparatív szemlélet és értelmezés mutathat rá, hogy a „szétszaggatottságból” nemcsak mindig hátrány, hanem előny is származhat. Éppen azért, mert a hungarológia komplex értelmezése érdekében a határon túli szakemberek olyan kutatásokat is végezhetnek, amelyek segíthetik az egyetemes magyar tudományosság kiteljesedését, mind a regionális feladatok optimális ellátásában, mind pedig a másokkal való összehasonlítás szempontjainak reálisra tételében. Mindez, mint szakosított tevékenység hozzájárul a magyarságról kialakított kép pozitív előjelű formálásához és népszerűsítéséhez.

Megállapítható, hogy az európai diktatórikus társadalmi rendszerek több évtizede összeomlottak ugyan, a kisebbségi helyzet azonban – a maga valóságában – továbbra is fennmaradt a Kárpát-medencében. Az európai egységesülés távlatából, továbbá a hungarológia stratégiája szempontjából is relevánsnak számít, hogy a kisebbségi magyar nemzetrészek önszemlélete és önszerveződése hogyan alakul a jövőben. Az elemzések és felismerések nem elégedhetnek meg azzal, hogy csupán megállapítsák, miként jutott kisebbségi helyzetbe a magyarság egy része, mivel a cél – szintén a valós helyzetből kiindulva – a kisebbségek reális önismeretre való buzdításának és nevelésének elérése, továbbá az önrendelkezésen alapuló kisebbségi „életstratégia” megteremtése lehet. Ehhez pedig az kell, hogy:

- a kisebbségi magyarság a kultúrák egymás mellett élésének és kölcsönhatásának „megtartó példáit” kutassa és tanulmányozza intenzíven, annak érdekében, hogy – az eredményeket felhasználva – az analóg helyzetet túlélt európai kis népek (nemzetrészek) önszerveződési működő modelljeit elsajátíthassa. Azzal a meggyőződéssel és céllal, hogy a magyar kisebbségi szellemi élet korszerű formáit perspektivikusan ki lehessen dolgozni a Kárpát-medencében, hogy az európai megújulás „korparancsának” ne vethessenek gátat a trianoni döntés eredményeként létrejött korlátok;
- a közéleti tettekben az eddigieknél tágabb összefüggésrendszerben szükséges gondolkodni, és az európai integráció biztosította lehetőségei között

új, komplex viszonyulási rendszert kell kialakítani az élet minden területén, így a társadalom- és gazdaságszervezésben, a tudományban, az irodalmi életben és a művelődésben egyaránt;

- az egyén és a kisebbségi nemzeti közösség identitásának megerősödésében biztosítva legyen a meghatározó szereppel bíró anyanyelvi nevelés és gyakorlás minden művelődési szinten. Ez a feltétel azonban alapvetően több dologhoz kapcsolódik, mivel a kisebbségi (nemzeti) identitás őrzéséhez/megőrzéséhez intézmények kellene, tehát a család, az iskola, az egyház, a népi hagyományokat őrző csoportok, média (televízió, újság) és az érdekvédő politikai párt/pártok. Ha ezek az intézmények hiányoznak – a tapasztalat is ezt mutatja –, az önazonosság megőrzése kisebbségi kontextusban nagyon nehéz vagy éppen lehetetlen;
- a kisebbségi magyarságoknak minden nehézség ellenére tudatosítaniuk szükséges a korszellem megváltozásának egyik legfontosabb stratégiai célját, miszerint az új kialakult helyzetben a követendő távlati eszmény a nyelvi-leg, a kulturális hagyományok szintjén és történelmileg értelmezett kulturális nemzet összehangolása és fokozatos „újáteremtése” lehet.

Irodalom

Béládi Miklós szerk. (1982): *A magyar irodalom története 1945–1975. IV. kötet. A határon túli irodalom*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Bitskey Botond szerk. (2010): *Határon túli magyarság a 21. században. Konferenciasorozat a Sándor-palotában 2006–2008*. Budapest: Köztársasági Elnöki Hivatal.

Fedinec Csilla szerk. (2008): *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia – Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság.

Fülei-Szántó Endre (1989): *Hungarológia és európaiság*. A Hungarológia Oktatása, 1989/5–6, 3–10.

Gíay Béla vál. – B. Nádor Orsolya szerk. (1990): *Hungarológiai Ismerettár 5. A hungarológia fogalma*. Nemzetközi Hungarológiai Központ.

Görömbei András (2008): *Azonosságtudat, nemzet, irodalom*. Budapest: Nap Kiadó.

Jankovics József – Monok István (2000): A hungarológiáról és magyarországi intézményeiről. *Hungarológia*, 2000/1–2, 43–52.

Kerekes Dóra szerk. (2003): *A magyar mint idegen nyelv és a hungarológia oktatása az Európai Unió csatlakozás jegyében*. Budapest: Balassi Bálint Intézet (Balassi Füzetek 1).

Kósa László szerk. (1991): *A magyarságtudomány kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Köpeczi Béla (2000): A hungarológia helyzete és lehetőségei. *Hungarológia*, 2000/1–2, 9–12.

M. Róna Judit (1982): A hungarológia régen és ma. *Jelenkor*, 1982/2, 157–160.

Nádor Orsolya (2013): A Magyarságtudomány című folyóirat szerepe a hungarológia fogalmának alakulásában. *Hungarológiai Évkönyv*, XIV évf., 1. sz., 195–208.

Rákos Péter (1986): Hungarológia: a dolog és a szó. *Hungarológiai Értesítő*, 1986/1–2, 321–328.

Sólyom László (2010): Előszó. In *Határon túli magyarság a 21. században. Konferenciasorozat a Sándor-palotában 2006–2008*. Szerk. Bitskey Botond. Budapest: Köztársasági Elnöki Hivatal.

Szente Gábor – Szvath-Vecsera Dóry – Dombi Judit szerk. (2017): *A MANYE XXVI. Kongresszusa. Absztraktkötet*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Magyar Alkalmazott Nyelvészek és Nyelvtanárok Egyesülete és Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskola.

Szűcs Tibor (2013): A magyar nyelv és kultúra areális helye Európában. *Hungarológiai Évkönyv*, XIV. évf., 1. sz., 226–234.